

Text k řešení seminárního úkolu č.2 Právo a morálka Úkol č. 8

H. KELSEN: Ryzí nauka právní

Hans Kelsen (1881 - 1973), rakouský právní teoretik, zakladatel tzv. Ryzí nauky právní, tvůrce první rakouské spolkové ústavy, zakladatel a hlavní představitel vídeňské právně-teoretické školy. Narodil se v Praze, jeho rodiče se přestěhovali do Vídně, když mu byly dva roky. Právní vzdělání získal v Marburgu a ve Vídni. V roce 1911 se habilitoval a působil pak jako profesor ve Vídni, Kolíně, Ženevě a v Praze. Ve svém vědeckém bádání věnuje pozornost hlavně teorii státu a práva. Účastnil se prací na první rakouské ústavě (1920) a posléze se stal přisedícím ústavního soudu. Od roku 1939 žil v USA; zprvu přednášel na Harvard Law-School, od roku 1942 na univerzitě v Berkeley (Kalifornie).

Kelsen proslul jako tvůrce normativní právní teorie- ryzí nauky právní. Jejím základním úkolem je vybudovat skutečnou teorii práva (právní vědu) s vlastní normativní metodou, která by zkoumala právo jaké je. Filosofickým východiskem je zde Kantovo učení, přesněji, Kelsen navazuje na novokantovce marburské školy (H.Cohen). Z kantovského dualismu přírody a mravnosti, toho, co je (Sein) a co má být (Sollen) odvodil, že pojmy právně filosofického myšlení jako povinnost či norma je třeba chápat ryze normativně, nikoli kauzálně. Z tohoto hlediska je pak nutné přezkoumat noetické a logické základy normativních věd. Pro právní teorii to znamenalo, že jejím výlučným objektem poznání je jen pozitivní právo, tzn. jen sféra toho, co má být. Za elementární jednotku práva považuje Kelsen právní normu, která má formu sankce. Právo je dynamický systém hierarchicky uspořádaných právních norem a právních institucí. Platnost právních norem je dána hypoteticky předpokládanou základní normou, která je zároveň logickou konstrukcí každé přijaté ústavy.

Kelsenova Ryzí nauka právní je právní vědou, nikoli právní politikou. Postulát "čistoty" (Reinheit) znamená eliminaci všech nejuristických způsobů pozorování a metod (zejména psychologie, etiky a politické teorie) z právní vědy. Poznávání práva nesmí být prováděno žádným metodologickým synkretismem.

H.Kelsen byl vůdčím představitelem vídeňské právní školy, k jejímž významným osobnostem patřili také A.Merkl a A.Verdross. jeho učení ovlivnilo i formování tzv. brněnské normativní školy právní, jejíž základy položil nezávisle na Kelsenovi F. Weyr. Ve druhé polovině 20. století byl formalismus ryzí nauky právní podroben ostré kritice ze všech stran.(Radbruch, Hart, Weinberger, a jiní.) O recepci ryzí nauky právní v současnosti usiluje hlavně rakouský právní teoretik R.Walter.

Dílo: *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre entwickelt aus der Lehre vom Rechtssatze (Hlavní problémy státoprávního učení, 1911), Österreichisches Staatsrecht (Rakouské státní právo, 1923), Das Problem des Parlamentarismus (Problém parlamentarismu, 1925), Reine Rechtslehre. Einleitung in die rechtswissenschaftliche Problematik, (Ryzí nauka právní, 1934, 1960), Society and Nature (Společnost a příroda, 1943), General Theory of Law and State (Obecná teorie státu a práva, 1945), What is Justice? (Co je spravedlnost?, 1957), Allgemeine Theorie der Noremen (Obecná teorie norem, 1979).*

Naše ukázka je z práce: Kelsen, H.: Ryzí nauka právní. Metoda a základní pojmy. Orbis Brno - Praha 1933. Kapitola II., str. 12 – 14.

II. Právo a morálka

§ 8. Odlišuje-li vědomě ryzí nauka právní právo od přírody, hledá hranice, které dělí přírodu od ducha. První věda je vědou duchovou, nikoli vědou přírodní. Lze se ptáti o tom, zda protiva: "příroda - duch" spadá v jedno s protivou "skutečnosti a hodnoty", "existence a toho, co býti má", "kauzálního zákona a

normy", nebo zda okruh ducha je širší než okruh hodnoty, pokud se týče okruh normy. Nelze se však přítit o tom, že právo jakožto norma jest duchovou realitou a nikoli realitou přírodní. Tím pak jest již dán úkol, podobně jako vůči přírodě ohraničiti právo i vůči jistým duchovým zjevům, zejména vůči normám jiného druhu. Jde zde především o to, překonati odedávna obvyklé spojování práva s morálkou. Tím ovšem nemá býti v ničem dotčen požadavek, že právo má býti morální, t. j. dobré. Tento požadavek rozumí se sám sebou. Co třeba překonati jest názor, že právo jako takové je částí morálky, a že tedy každé právo již jakožto právo je v jistém smyslu a do jisté míry morální. Jestliže se právo považuje za část morálky - přičemž se nechává nezodpovězena otázka, zda tento názor znamená samozřejmý požadavek, že právo se má stanoviti morální, anebo zda znamená, že právo jako součást morálky má skutečně morální charakter -, činí se tím pokus, propůjčiti právu onu absolutní hodnotu, na kterou si činí nárok morálka. Jakožto morální kategorie znamená právo právě tolik jako spravedlnost. Spravedlnost je výrazem pro správný sociální řád. Výrazu užívá se ovšem taktéž ve smyslu pozitivní správnosti, zejména ve smyslu zákonnosti. Jakožto "nespravedlnost" se na příklad jeví, jestliže v jednom případě dojde k aplikaci normy, v jiném, prvním případě naprosto obdobném případě nikoli; o nespravedlnosti se zde pak mluví bez ohledu na morální hodnotu normy samé. "Spravedlnost" je zde pouze jiným výrazem pro "správnost". Ve svém vlastním, od práva odlišném smyslu znamená však "spravedlnost" absolutní hodnotu. Ryzí nauka právní nemůže její obsah zjistiti. Ano, on není - a dokazují to dějiny lidského ducha, marně po staletí se pokoušejícího rozřešiti tento problém - rozumovým poznáním vůbec zjistitelný. Pokusy rozumu vedly až dosud vždy pouze k vyloženě prázdným tautologiím, jako na příklad k formulí *sum cuique* nebo ke kategorickému imperativu. Patřeno ze stanoviska rozumového poznání, existují pouze interesy a v důsledku toho konflikty interesů, jejichž řešení plyne z jistého jejich řádu, který buďto uspokojuje jeden zájem na místo či na útraty druhého, nebo dává vzniknouti určitému kompromisnímu vyrovnání mezi protivnými interesy. Že však pouze ten či onen řád má absolutní hodnotu, t. j. je "spravedlivý", nelze cestou rozumového poznání odůvodniti. Spravedlnost je iracionální ideál. A jakkoli je snad nepostradatelný lidskému chtění a jednání, lidskému poznání zůstává nepřístupný. Jemu je zůstaveno pouze pozitivní právo. Čím méně se pak věnuje námahy rozlišovati od sebe právo a spravedlnost, a čím povolnější je postoj proti úsilí, vycházejícímu ze strany moci, právo stanoví, aby právo platilo jistým způsobem i jako spravedlivé, tím více podpory se poskytuje oné ideologické tendenci, kterou se vyznačuje přirozenoprávní směr: Jemu nešlo do značné míry vůbec o poznání práva, nýbrž spíše o jeho ospravedlnění, o jeho glorifikaci důkazem, že pozitivní právo není než výronem přirozeného, božského nebo rozumového, t. j. absolutně správného, spravedlivého řádu; revoluční přirozenoprávní směr, který však hrál v dějinách právní vědy poměrně malou roli, sledoval právě opačný cíl: otrástiti platnost pozitivního práva důkazem, že odporuje jistým způsobem předpokládanému absolutnímu řádu, a tím postaviti právní skutečnost do nepříznivého světla.

§ 9. Tyto ideologické tendence, jejichž mocensko-politické motivy nebo účinky leží na bílé dni, ovládají dnešní právovědu ještě stále, i po zdánlivém překonání přirozeného práva. Proti ním směřuje ryzí nauka právní. Chce vykládati právo jaké jest, bez pokusu o jeho legitimaci důkazem jeho spravedlnosti, nebo o diskvalifikaci důkazem jeho nespravedlivosti; staví se před problém skutečného a možného práva, nikoli před problém spravedlivého práva. V tomto smyslu jest ryzí nauka právní radikální realistickou teorií práva. Odmítá úkol hodnotiti právo. Nevidí se k ničem jinému jako věda zavázána, než k tomu, aby pochopila pozitivní právo v jeho podstatě a aby porozuměla pomocí jeho analýzy jeho struktuře. Zejména odmítá rozhodně sloužiti určitým politickým zájmům tím, že by jim dodávala ideologie, v nichž by nalezl existující společenský řád odůvodnění, nebo jimiž by byl diskvalifikován. V tomto ohledu tvoří ryzí nauka právní nejostřejší protivu tradiční právní vědy, která - vědomě anebo nevědomě, tu více, tu méně - vykazuje charakter ideologie. Právě svojí anti-ideologickou povahou jeví se ryzí nauka právní jako pravá právní věda. Neboť vědě jakožto poznávání jest imanentní úsilí svůj předmět objasniti. Ideologie však zatemňuje skutečnost, jelikož tuto skutečnost - v úmyslu ji uchovati, obhájití nebo glorifikovati, pokud se týče v úmyslu ji napadnouti, rozrušiti, jinou nahraditi - pozměňuje. Veškerá ideologie tkví svými kořeny v chtění, nikoli v poznání, má původ v jistých zájmech, správněji v jiných zájmech, nežli jsou zájmy pravdy; o hodnotě těchto jistých zájmů nemá býti přirozeně tímto nic řečeno. Opět a opět bude poznání

odhalovati závoj, jímž obestírá chtění skutečnost. Autorita, která vytváří právo a která se je tudíž pokouší i udržeti, může se snad tázati, zda je jí takové, - veškeré ideologie prosté - poznávání jejího výtvoru užitečné; a také ony síly, které zamýšlejí tento společenský řád rozložiti a nahraditi jiným, za lepší považovaným pořádkem, nebudou asi moci mnoho začítí s takovou právní teorií. Věda o právu nemůže se však starati ani o první, ani o druhé. A takovou vědou o právu chce býti ryzí nauka právní.